

Korkeakoulutetut maahanmuuttajat työmarkkinoilla

Henna Kyhä

Suomea voidaan pitää nuorena maahanmuuttomaana. Toisen maailmansodan jälkeen Suomi oli pitkään lähinnä työvoimaa luovuttava maa. Vasta 1980-luvulta alkaen maahan tulijoita on ollut enemmän kuin täältä on ollut lähtijöitä. Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana ulkomaan kansalaisten määrä on noussut runsaasta kahdestakymmenestä tuhannesta nykyiseen lähes sataanseitsemäänkymmeneentuhanteen. Kasvusta huolimatta Suomessa asuu muihin Euroopan maihin verrattuna vähän maahanmuuttajia. Ulkomaan kansalaiset kattavat Suomen väestöstä tällä hetkellä noin kolmen prosentin osuuden. Euroopan maista vain Puolassa, Slovakiassa ja Unkarissa asuu tätä vähemmän ulkomaan kansalaisia. (OECD 2010; Tilastokeskus 2011a; 2011b.)

Julkisuudessa maahanmuuttajista puhutaan usein yhtenäisenä joukkona, mutta todellisuudessa Suomen maahanmuuttoväestö on rakenteeltaan varsin hajanainen. Maahamme muutetaan monista eri syistä. Tavallisin syy ovat perhesiteet, kuten avioliitto. Tämän jälkeen tulevat pakolaisuuden ja paluumuuton vuoksi tulleet. Pienimmän, joskin kasvamassa olevan ryhmän, muodostavat työn vuoksi Suomeen muuttaneet. (Työministeriö 2005.) Suomeen muutetaan myös lukuisista eri maista. Tällä hetkellä Suomessa on edustettuna yli 180 eri kansalaisuutta, joista suurimman ryhmän muodostavat virolaiset ja venäläiset. (Tilastokeskus 2011c.)

Ulkomaan kansalaisten lisääntyessä Suomessa on jouduttu kohtaamaan monenlai-

sia maahanmuuttoon liittyviä haasteita, joista työvoimapolitiikkaa koskettavat ongelmat eivät ole vähäisimpiä. Vaikka maahanmuuttajat ovat heterogeeninen ryhmä myös työmarkkina-asemaltaan, on heidän työllisyys-tilanteensa keskimäärin tarkasteltuna heikko. Valtaväestöön verrattuna maahanmuuttajien työllisyysaste on alhaisempi ja työttömyysaste korkeampi. Maahanmuuttajat työllistyvät muuta väestöä useammin koulutustaan vastaamattomiin töihin. Tilastojen mukaan he ovat yliedustettuina tietyissä ammattiryhmissä, kuten siivoojan, myyjän, ajoneuvon kuljettajan ja tarjoilijan ammateissa. Lisäksi erilaiset epätyypilliset työsuhteet ovat maahanmuuttajilla valtaväestöä tavallisempia. (Esim. Forsander 2002; Joronen 2005; Sutela 2005; Tilastokeskus 2006a; 2006b; 2007; 2009a; Heikkilä & Pikkarainen 2008.)

Työllisyystilanne kuitenkin vaihtelee eri kansalaisuuksien ja muuttosyiden mukaan. Karkeasti jaotellen heikoimmassa asemassa Suomen työmarkkinoilla ovat kulttuurisesti ja kielellisesti kaukaisemmista maista ja usein juuri pakolaisina maahan tulleet. Paremmin taas ovat pärjänneet kulttuurisesti ja kielellisesti tutummista maista Suomeen muuttaneet. Selvää myös on, että työn vuoksi maahan tulleilla työllisyystilanne on monesti parempi kuin muiden syiden vuoksi tulleilla. (Esim. Forsander 2002; Joronen 2005; Jaakkola & Reuter 2007.)

Koska maahanmuuttajien tilanne työmarkkinoilla heijastelee heidän asemaansa ja kotoutumistaan yhteiskunnassa laajem-

minkin, ei ole yhdentekevää miten ja millä tavoin maahanmuuttajat onnistuvat pääsemään osaksi suomalaista työelämää. Pääministeri Jyrki Kataisen hallitus on hallitusohjelmassaan asettanut yhdeksi päämääräkseen parantaa maahanmuuttajien tilannetta työmarkkinoilla. Tavoitteeksi on muun muassa asetettu maahanmuuttajien työttömyyden puolittaminen. (Hallitusohjelma 2011.) Nähtäväksi jää onnistuuko hallitus tässä tavoitteessaan.

Tutkimuskohteen heterogeenisuus

Vaikea työllistyminen ei nykyään ole pelkästään vähemmän koulutettujen ongelma. Yhtä lailla myös koulutetulla väellä on monenlaisia vaikeuksia työllistyä ja löytää oma paikkansa työelämässä. (Esim. Brennan, Kogan & Teichler 1996; Suutari 2003; Rouhelo 2008; Tilastokeskus 2009b; Sainio 2008.) Väitöstutkimuksessani olen tarkastellut Suomessa tähän mennessä vähemmälle huomiolle jäänyttä maahanmuuttajaryhmää, lähtömaassaan korkeakoulututkinnon suorittaneita maahanmuuttajia. Tilastokeskuksen (2007) vuoden 2005 tietojen mukaan Suomessa asuvista maahanmuuttajista runsaalla kuudenneksellä oli korkea-asteen koulutus. Tutkimusaiheeni on tällä hetkellä yhteiskunnallisesti ajankohtainen sekä työvoima- ja koulutuspoliittisesti relevantti.

Tutkimuksessani kysyn, miten lähtömaassa korkeakoulututkinnon suorittaneet maahanmuuttajat ovat työllistyneet Suomessa, minkälaisia heidän työuriensa alut ovat Suomessa olleet ja miten he ovat – vai ovatko he – onnistuneet Suomessa hyödyntämään lähtömaassaan hankkimaansa koulutusta. Erona aikaisempiin tutkimuksiin on myös se, että tutkin, miten maahanmuuttajien lähtömaiden erilaiset elämäntilanteet, olosuhteet ja siellä tehdyt ura- ja ammatinvalinnat ovat mahdollisesti vaikuttaneet heidän elämäänsä ja työuransa muotoutumiseen Suomessa.

Keräsin tutkimustani varten sekä kysele- että haastatteluaineiston. Kyselyyn vas-

tasi 99 ja haastatteluihin osallistui 20 lähtömaassaan korkeakoulututkinnon suorittanutta maahanmuuttajaa. Molemmat aineistot keräsin vuosien 2004–2005 aikana. Kyselyn tarkoituksena oli koota korkeakoulutettujen maahanmuuttajien työllisyydestä määrällisempää kuvaa tarkastelemalla tutkittavien työllisyys- ja työttömyystilanteita Suomessa heti Suomeen muuton jälkeisestä ajasta aina kyselyhetkeen asti. Haastateltavien avulla tarkastelin korkeakoulutettujen maahanmuuttajien yksilöllisempiä elämänuria lähtien liikkeelle tutkittavien lähtömaassa tekemistä ura- ja ammatinvalinnoista jatkuen Suomeen muuton kautta aina työuran muotoutumiseen Suomessa.

Taustoiltaan tutkittavat muodostivat heterogeenisen joukon. Useimmiten Suomeen oli muutettu joko avioliiton, paluumuuton tai pakolaisuuden vuoksi. Eri kansalaisuuksia aineistossa oli yli 20, suurimpana ryhmänä entisestä Neuvostoliitosta tulleet. Kyselyhetkeen mennessä tutkittavat olivat ehtineet asua Suomessa keskimäärin kuusi vuotta. Aineistossa suurimmat koulutusalat olivat terveys-, opetus- ja tekniikan ala. Aineistonkeruuhetkeen mennessä alle puolella lähtömaassa hankittu tutkinto oli rinnastettu vastaamaan suomalaista alan tutkintoa.

Työllistymisen vaikeus

Maahanmuuttajien heikkoa työmarkkina-asemaa on aikaisemmissa tutkimuksissa selitetty maahanmuuttajien resursseilla tai niiden puutteilla, kuten heikolla kielitaidolla, vähäisellä koulutuksella tai työkokemuksella, tai vähäisillä työllistymistä edesauttavilla sosiaalisilla suhteilla ja verkostoilla (esim. Chiswick 1978; 1999; Massey, Arango, Hugo, Kouaouci, Pellegrino & Taylor 1993). Koska koulutus on yksi keskeinen yksilön työmarkkina-asemaan vaikuttavista tekijöistä, voidaan ajatella, että myös tutkimuskohteenani olevien maahanmuuttajien tulisi sijoittua lähtömaassa hanki-

tun tutkinnon oikeuttamiin tehtäviin Suomen työmarkkinoilla.

Tutkimustulosteni perusteella korkeakoulutettujen maahanmuuttajien työllistyminen Suomessa näyttäytyi kuitenkin vaikeana. Kyselyaineistoon vastanneista maahanmuuttajista vain muutama (6 %) oli työssä heti Suomeen muuttovuotensa lopussa, kun aineistonkeruuhetkellä työssä oli runsas kolmannes (38 %) vastaajista. Korkeakoulutettujen maahanmuuttajien työurat olivat usein pirstaleisia koostuen lyhyistä määräaikaisista työsuhteista, työttömyydestä ja koulutukseen osallistumisesta. Vain muutama oli onnistunut saamaan vakinaisen työn. Yksittäiset työttömyysjaksot olivat keskimäärin pitkiä, lähes puolentoista vuoden pituisia. Joillakin työttömyys ajoittui pääasiassa heti Suomeen muuton jälkeiseen aikaan, toisilla taas työttömyysjaksot katkoivat koko Suomen aikaista työuraa. Aineistossa oli runsaasti myös sellaisia maahanmuuttajia, joiden koko elämä Suomessa sisälsi pelkästään työttömyyttä ja koulutukseen osallistumista.

Myönteistä tuloksissa oli se, että mikäli tutkittavat ylipäänsä onnistuivat työllistymään Suomessa, vastasivat työt usein joko kokonaan tai ainakin osittain lähtömaassa hankittua korkeakoulututkintoa. Osa maahanmuuttajalääkäreistä siis työllistyi Suomessakin lääkäreiksi, opettajat opettajiksi ja insinöörit insinööreiksi. Työurat sisälsivät myös oman alan erilaisia alemman tasoisia töitä. Esimerkiksi kasvatusalan tutkinnon hankkineilla erilaiset koulunkäyntiavustajan tehtävät olivat tavallisia. Työuriin mahtui lisäksi omaa alaa täysin vastaamattomia töitä. Tällaisia olivat esimerkiksi siivousalan työt.

Tutkimistani maahanmuuttajista voidaan löytää se kohtalaisen vakailla työurilla oleva pärjääjien joukko, jotka olivat työllistyneet oman alansa töihin ja joilla työttömyys oli suhteellisen vähäistä. Toisaalta aineistoista löytyy se määrällisesti suurempi joukko, joilla työllistyminen Suomessa näyttäytyi vaikeana ja joilla elämän muotoutuminen jo

lähtömaasta alkaen oli syystä tai toisesta ollut haasteellista.

Mikään yksittäinen syy ei sellaisenaan riitä selittämään eroja tutkittavien työllisyystilanteissa. Työnantajan silmissä luottamusta näyttäisi herättävän ainakin se, mikäli maahanmuuttajalla on työnhaussa esittää tutkintotodistus suomalaisittain hyväksytyssä muodossa. Myös muissa tutkimuksissa asuinmaassa hankitun koulutuksen on havaittu olevan maahanmuuttajille arvokkaampaa pääomaa kuin muualla hankittu koulutus (esim. Friedberg 2000; Li 2001; Forsander 2002; Sutela 2005; Jaakkola & Reuter 2007). Ovet työpaikkoihin näyttäisivät aukeavan lisäksi helpommin silloin, jos maahanmuuttajat voivat Suomen kansalaisuuden myötä ikään kuin osoittaa työnantajalle oman ”suomalaisuusasteensa” (ks. myös Forsander 2002; Hämäläinen, Kangasharju, Pekkala & Sarvimäki 2005; Joronen 2005; Jaakkola & Reuter 2007; OECD 2010). Toisaalta kuten haastatteluaineistokin osoitti, kyse on paljon monitahoisemmasta ilmiöstä. Esimerkiksi Suomessa rinnastettu tutkinto, Suomen kansalaisuus, suomen kielen taito, riittävä maassa asuttu aika tai lähtömaassa hankittu pitkä työkokemus eivät aina takaa maahanmuuttajalle oman alan töitä tai töitä ylipäänsä.

Yksilöllisten lähtökohtien vaikutus työurien muotoutumiseen

Haastatteluaineisto tekee näkyväksi sen, kuinka erilaisista lähtökohdista maahanmuuttajat Suomeen tulevat ja kuinka vaihtelevissa olosuhteissa he voivat joutua tekemään myöhempään työhönsä merkittävästi vaikuttavat valinnat. Osalla haastateltavista elämä oli jo lähtömaasta alkaen muotoutunut ikään kuin myönteisen kehän kautta. Uravalinnat olivat helppoja ja toivottuihin päämääriin oli päästy. Elämän myönteinen kehä sai jatkoa Suomessa, kun työllistyminen uudessa maassa tapahtui suhteellisen vaivattomasti.

Toisilla taas oman paikan löytäminen muodostui syystä tai toisesta hankalaksi. Erilaisia uravaihtoehtoja saattoi esimerkiksi olla liikaa. Kaikilla korkeakoulututkinnon hankkiminen ei suinkaan ollut itsestään selvä ykkösvaihtoehto. Sisäänpääsy toivottuun opintajoon saattoi muodostua vaikeaksi, jolloin urasuunnitelmia jouduttiin muuttamaan matkan varrella. Lähtömaassa tehdyt ura- ja ammatinvalinnat voitiin kokea vääriksi. Osittain näistä syistä johtuen myös työllistyminen Suomessa muodostui vaikeaksi. Joillakin sen sijaan lähes koko elämä lähtömaassa oli erilaisten sotien ja levottomuuksien sävyttämää ja siten uravalinnatkin jouduttiin tekemään esimerkiksi sen perusteella, mitä ja missä oli milloinkin turvallista opiskella.

Koska viimekädessä työnantajat päättävät keitä työtehtäviin valitaan, voivat he omalla tietämättömyydellään tai ennakkoluuloisella asenteellaan estää maahanmuuttajia pääsemästä niin oman alansa kuin koulutustaan selvästi alempiin töihin. Eräs haastateltava kuvailikin, kuinka hän ei ollut tutkinnon rinnastamisenkaan jälkeen onnistunut työllistymään omalle alalleen ja kuinka hän kohtasi hankaluuksia myös selvästi alemman tasoisia töitä hakiessaan. Korkeakoulututkinnosta voi tällaisissa tilanteissa muodostua maahanmuuttajalle jopa työllistymisen este: lähtömaassa hankitulla tutkinnolla ei ole uudessa maassa mahdollisuuksia työllistyä omalle alalle, mutta työnantajat eivät välttämättä palkkaa korkeakoulututkinnon suorittaneita maahanmuuttajia edes selvästi alemman tasoisiin töihin. Kyse voi olla etnisestä syrjinnästä tai toisaalta siitä, että työnantajat pelkäävät, etteivät koulutetut henkilöt sitoudu riittävästi tutkintoonsa nähden alemman tasoisiin työtehtäviin.

Osaamisen tuhlausta

Julkisuudessa on viime aikoina puhuttu väestömme ikääntymisestä. Tähän liittyen keskustelua on käyty siitä, kuinka maahan-

muuttajat voisivat nuorena väestöryhmänä olla meille keskeinen voimavara korvatesaan tietyiltä aloilta vähenevää työvoimaa. Hallitusohjelmassa (2011) mainitaan kuinka ”maahanmuuttajat ovat pysyvä ja tervehtullut osa suomalaista työvoimaa”. Myös työministeri Lauri Ihalaisen mukaan koulutus ja työ ovat maahanmuuttajille parhaita kotoutumisen väyliä. Molemmat ajatukset ovat hienoja, mutta todellisuus on monen maahanmuuttajan kohdalla valitettavan usein toinen. Mikäli Suomessa jo asuvat tai tänne muuttavat ulkomaalaiset eivät työllisty, viestittää suomalainen yhteiskunta ristiriitaista sanomaa: yhtäältä luodaan kuvaa siitä, kuinka Suomi tarvitsee tietyille aloille yhä enemmän ulkomaista osaavaa työvoimaa työvoimapulaa helpottamaan, toisaalta, kuten väitöstutkimuksessanikin havaitsin, maahanmuuttajat joutuvat edelleenkin kohtaamaan monin tavoin torjuvat ja ennakkoluuloiset työmarkkinat. Jos Suomeen muutto merkitsee useimmille yhteiskunnan elätettäväksi kuin elättäjäksi joutumista, kumoutuu ajatus ainakin osittain ulkomaisesta työvoimasta työvoiman tarpeen täyttäjänä. Voidaankin kysyä, halutaanko meillä aidosti hyödyntää maahanmuuttajien osaamista ja ammattitaitoa? Vai onko kyse pelkästä poliittisesta retoriikasta, korulauseista ja juhlapuheista? Tai siitä, että tahtoa olisi, mutta monista syistä johtuen kyky tehokkaaseen työllistämiseen puuttuu?

Kuten alla olevasta haastattelusitaatistaikin käy ilmi, on monilla Suomeen muuttaneilla ammatillisen osaamisensa lisäksi paljon sellaista kulttuurista osaamista ja kielitaitoa, mikä valtaväestöltä puuttuu. Mikäli maahanmuuttajia ja heidän osaamistaan ei työmarkkinoilla nähdä mahdollisuutena ja voimavaran, uskon, että suomalainen yhteiskunta tuhlaa omia tämän hetken ja tulevaisuuden pääomiaan.

”Minunlaisia lääkäreitä tarvitaan, koska täällä on paljon ulkomaalaisia asiakkaita. Ja tarvitaan erilaisia lääkäreitä, ketkä osaavat ja tuntevat nämä erilaiset asiakkaiden kulttuu-

rit. Koska mä ymmärrän niitä, jotka tulevat tuolta idän kulttuureista. Mä ymmärrän heitä paljon paremmin kuin te. Aasialaisia, afrikkalaisia tai mistä vaan maailmasta. Mä ymmärrän heitä paremmin kun te, koska olen heidän kanssaan ollut tekemisissä. Ja tunnen myös kielen. Ja olen asunut siellä. Ymmärrän, mulla ei ole mitään ongelmia tällaisten asiakkaiden kanssa. Ja olen vielä halpa, kun en mä tarvitse tulkkia, kun tulee venäläisiä tai ruandalaisia tai kolumbialainen tai englantilainen asiakas. Ja se on heillekin helppoa ja mukavampaa asioida. Se on niin luontevaa, kun ymmärretään

toisiamme, sanon vaan, että tervetuloa, mitä kuuluu.”

Lectio praecursoria

Henna Kyhän kasvatusalan väitöskirja Koulutetut maahanmuuttajat työmarkkinoilla. Tutkimus korkeakoulututkinnon suorittaneiden maahanmuuttajien työllistymisestä ja työurien alusta Suomessa tarkastettiin Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa perjantaina 16.12.2011 (Turun yliopiston julkaisuja C: 321).

Kirjallisuus

Brennan, J., Kogan, M. & Teichler, U. (1996) Higher Education and Work. A Conceptual Framework. Teoksessa J. Brennan, M. Kogan & U. Teichler (toim.) Higher Education and Work. Higher Education Policy Series 23. London: Jessica Kingsley Publishers, 1–24.

Chiswick, B.R. (1978) The Effect of Americanization on the Earnings of Foreign-born men. *The Journal of Political Economy* 86 (5), 897–921.

Chiswick, B.R. (1999) Are Immigrants Favourably Self-Selected? *American Economic Review* 89 (2), 181–185.

Forsander, A. (2002) Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto.

Friedberg, R.M. (2000) You Can't Take It with You? Immigrant Assimilation and the Portability of Human Capital. *Journal of Labor Economics* 18 (2), 221–252.

Hallitusohjelma (2011) Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. [online]. <URL:http://www.vn.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf332889/fi.pdf>. Luettu 1.9.2011.

Heikkilä, E. & Pikkarainen, M. (2008) Väestön ja työvoiman kansainvälistyminen nyt ja tulevaisuudessa. Siirtolaisuustutkimuksia A 30. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Hämäläinen, K., Kangasharju, A., Pekkala, S. & Sarvimäki, M. (2005) 1990-luvun maahanmuuttajien työllisyys, tuloverot ja tulonsiirrot. Työpoliittinen tutkimus 265. Helsinki: Työministeriö.

Jaakkola, M. & Reuter, A. (2007) Maahanmuuttajanaiset entisen Neuvostoliiton alueelta: Resursit ja sijoittuminen työmarkkinoille. Teoksessa T. Martikainen & M. Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto, 335–359.

Joronen, T. (2005) Työ on kahden kauppa – maahanmuuttajien työmarkkina-aseman ongelmia. Teoksessa S. Paananen (toim.) Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 59–82.

Li, P.S. (2001) The Market Worth of Immigrants' Educational Credentials. *Canadian Public Policy – Analyse de Politiques XXVII* (1), 23–38.

Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. & Taylor, E.J. (1993) Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review* 19 (3), 431–466.

OECD (2010) International Migration Outlook. Sopemi 2010. Paris: OECD.

Rouhelo, A. (2008) Akateemiset urapolut. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja kasvatustieteellisen alan generalistien urapolkujen alkuvaiheet 1980- ja 1990-luvuilla. Turun yliopiston julkaisuja C: 227.

Sainio, J. (2008) Kitkaa ja kasautuvia vaikeuksia. Akateemisten työuran alkua hankaloittavia tekijöitä. AKAVA / Aarresaari-verkosto. Kirjapaino Hermes.

Sutela, H. (2005) Maahanmuuttajat palkkatyössä. Teoksessa S. Paananen (toim.) Maahanmuutta-

- jien elämää Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus. Maahanmuuttajat palkkatyössä, 83–109.
- Suutari, M. (2003) Korkeakoulutettujen työelämäurien alkuvuodet. LAASER-projektin loppuraportti. Helsinki: Akava.
- Tilastokeskus (2006a) Työssäkäynti. Ulkomaalaisestaustaisten yleisimmät ammatit olivat siivoojat ja myyjät vuonna 2006. Helsinki: Tilastokeskus. [online]. <URL:http://www.stat.fi/til/tyokay/2006/tyokay_2006_2008-12-30_tie_004.html>. Luettu 15.3.2011.
- Tilastokeskus (2006b) Työssäkäynti. Työllinen työvoima ammattiryhmän mukaan 2006. Helsinki: Tilastokeskus. [online]. <URL:http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=060_tyokay_tau_106_fi&ti=Ty%F6llinen+ty%F6voima+ammattiryhm%E4n%2C++sukupuolen+ja+i%E4n+mukaan+2006%2D2008&path=../Database/StatFin/vrm/tyokay/&lang=3&multilang=fi>. Luettu 17.3.2011.
- Tilastokeskus (2007) Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 2006: Väestö. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tilastokeskus (2009a) Työssäkäynti: Väestö. (julkaisematon aineisto) 15–64 -vuotiaiden työttömyysaste ja työllisyysaste koko väestö ja ulkomaalaiset 1987–2007. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tilastokeskus (2009b) Työvoimatutkimus: Työmarkkinat. Työttömyysasteet koulutusasteen ja sukupuolen mukaan vuosina 2000 – 2008, 15–74-vuotiaat. Helsinki: Tilastokeskus. [online]. <URL:http://www.stat.fi/til/tyti/2009/17/tyti_2009_17_2010-12-03_tau_025_fi.html>. Luettu 4.3.2011.
- Tilastokeskus (2011a) Väestö. Muuttoliike. Väestönmuutokset ja väkiluku 1749 - 2010, koko maa. Helsinki: Tilastokeskus. [online]. <URL:http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=070_muutl_tau_202_fi&ti=V%E4est%F6nmuutokset+ja+v%E4kiluku+1749+%2D+2010%2C+koko+maa&path=../Database/StatFin/vrm/muutl/&lang=3&multilang=fi>. Luettu 29.8.2011.
- Tilastokeskus (2011b) Väestö: Väestörakenne. Väestö kielen mukaan sekä ulkomaan kansalaisten määrä ja maa-pinta-ala alueittain 1980 – 2010. Helsinki: Tilastokeskus. [online]. <URL:http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=060_vaerak_tau_107_fi&ti=V%E4est%F6+kielen+mukaan+sek%E4+ulkomaan+kansalaisten+m%E4%E4r%E4+ja+maa%2Dpinta%2Dala+alueittain++1980+%2D+2010&path=../Database/StatFin/vrm/vaerak/&lang=3&multilang=fi>. Luettu 29.8.2011.
- Tilastokeskus (2011c) Väestö: Väestörakenne. Kansalaisuus iän ja sukupuolen mukaan 1990–2010. Helsinki: Tilastokeskus. [online]. <URL:http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=020_vaerak_tau_101_fi&ti=Kansalaisuus+i%E4n+ja+sukupuolen+mukaan+maakunnittain+1990+%2D+2010&path=../Database/StatFin/vrm/vaerak/&lang=3&multilang=fi>. Luettu 30.8.2011.
- Työministeriö (2005) Työryhmän ehdotus hallituksen maahanmuuttopoliittiseksi ohjelmaksi. Työhallinnon julkaisu 355. Helsinki: Työministeriö.